

Bizim Neyimiz Eksik? Zamana Bağlı Eksik İstihdama Yönelik Nicel Bir Analiz

What are We Missing? Quantitative Analysis of Time-Related Underemployment

Onur YAVAŞ¹ , Bilal COŞAN²

¹(Arş. Gör.), Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Balıkesir, Türkiye

²(Doç. Dr.), Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Balıkesir, Türkiye

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de zamana bağlı eksik istihdamı etkileyen değişkenleri analiz etmektir. Çalışmanın örneklemini, 2022 yılına ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro veri setinden elde edilmiştir. İlk olarak betimleyici istatistikler ile zamana bağlı eksik istihdamın alt örneklem grupları arasındaki dağılımı incelenmiştir. Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testleri ise farklılık analizleri için kullanılmıştır. Son olarak, ikili (binary) lojistik regresyon analizi aracılığıyla zamana bağlı eksik istihdamın belirleyicileri tespit edilmiştir. Bireysel, sosyal ve iş değişkenleri kategorilerinde yer alan bağımsız değişkenlerin tamamının alt örneklem grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılaşmalara yol açtığı görülmüştür. Ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, yakınlık, yaşanılan bölge, Sosyal Güvenlik Kurumu’na (SGK) kayıtlılık ve işyeri durumu değişkenlerinin zamana bağlı eksik istihdam riskini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık hanehalkı büyüklüğünün istatistiki açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır. Belirtilen bağımsız değişkenler, bir arada değerlendirildiğinde zamana bağlı eksik istihdam riskini %19,2 düzeyinde açıklamaktadır.

ABSTRACT

This research aims to analyse the variables that influence time-related underemployment in Türkiye. The sample was derived from the 2022 Household Labour Force Statistics microdataset from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). First, descriptive statistics were used to analyse the distribution of time-related underemployment across the sub-sample groups. For the difference analysis, the Mann–Whitney U and Kruskal–Wallis-H tests were applied. Finally, binary logistic regression analysis was used to identify the determinants of time-related underemployment. All the independent variables, which were categorised as individual, social, and work-related, were found to result in statistically significant differences between the sub-sample groups. Furthermore, the findings indicate that gender, age, level of education, marital status, proximity, region of residence, Social Security Institution (SSI) registration, and workplace situation variables are significant predictors of time-related underemployment. In contrast, the analysis revealed that household size did not emerge as a significant predictor. When considered collectively, these independent variables account for 19.2% of the variance in time-related underemployment risk.

Anahtar Kelimeler: Eksik İstihdam, Zamana Bağlı Eksik İstihdam, Bireysel Değişkenler, Sosyal Değişkenler, İş Değişkenleri

Keywords: Underemployment, Time-Related Underemployment, Individual Variables, Social Variables, Work-Related Variables

EXTENDED ABSTRACT

In the last quarter of the 20th century, the structure of sectors and employment has changed and advances in technology have increased unemployment rates. On the other hand, changes in the production and organisational structures of workplaces, as well as the internationalisation of competition due to globalisation, have led to an increase in flexible forms of employment such as temporary and part-time work (Görmüş, 2019, p. 68).

When discussing the labour market's failure, unemployment is often the first issue that comes to mind, but underemployment is also a significant issue when considering the productivity loss it causes. Underemployment is undoubtedly a significant issue in terms of the wasteful use of resources, even though it does not have the same profound macroeconomic implications as unemployment (Dikmen, 2021, p. 212).

In practically all developing countries, underemployment and unemployment in urban areas are still prevalent. In this regard, underemployment and unemployment are significant issues in Türkiye. People cannot withstand unemployment for a long time because it comes at a heavy cost. To end unemployment, unemployed people might need to take advantage of their current job chances. People are being used inefficiently in this situation (Küçükali and Özmen, 2019, p. 142). In other words, underemployment causes a loss of social welfare. This problem is more common in agriculture economies, where informal employment is widespread, and in medium- and small-sized underdeveloped or developing countries where businesses dominate the economy. In this respect, it can be stated that underemployment is an important problem area in Türkiye (Ünal and Gönülağan, 2019, p. 130).

Underemployment affects young people, women, and low-skilled workers globally. These individuals want full-time, permanent jobs but are often forced to accept temporary or part-time jobs. In general, the average education level of the labour force is increasing worldwide. However, despite the high educational attainment, the labour market often does not meet the needs of higher education. One consequence of this is the problem of overqualification, skills mismatch, or underemployment. Similarly, one of the major problems facing Türkiye is the inability of educated youth to find a job. In addition, another important problem area is that young people work in fields different from their qualifications or are employed on a temporary and part-time basis rather than full-time. As in other countries of the world, underemployment, which is a broadly defined element of unemployment in Türkiye, is an important social policy problem that points to the loss of productivity (Emeç, Üçdoğruk Birecikli and Kümbül Güler, 2020, p. 139-140).

Time-related underemployment is an important issue that requires examination. The purpose of this research is to analyse the variables influencing time-related underemployment in Türkiye. The sample was derived from the microdataset for 2022 Household Labour Force Statistics from TURKSTAT. First, those who were employed and working during the reference week were chosen from among the 628,936 participants. Then, individuals working less than 40 h per week were included in the sample. In the third stage, people except for the heads of households and their spouses and children were eliminated. Finally, those who worked during the reference week but had 0 working hours were excluded from the sample. The final sample size consisted of 37.958 participants.

In this research, time-related underemployment was the dependent variable. This variable was measured on the basis of respondents' answers to the questions on employment, willingness to work more time and availability to work more time. Three categories were used to group the independent variables. Individual variables include gender, age, level of education, and marital status. Social variables included proximity, household size, and region of residence, whereas work-related variables included SSI registration and workplace situation. The research aims to answer two basic questions: (1) Are there statistically significant differences in time-related underemployment between the sub-sample groups? (2) To what extent do the independent variables used in the research explain the probability of being in time-related underemployment?

The article is divided into three main sections. The first highlights the conceptual discussion of time-related underemployment and emphasises the issue's importance in the literature. Following that, TURKSTAT data are used to present the current situation of affairs in Türkiye. In the second part, after the method and sample used were introduced, the analyses were carried out. The distribution of time-related underemployment among subsample groups is analysed using descriptive statistics. Mann-Whitney U and Kruskal–Wallis-H tests, which are non-parametric analysis techniques, were utilised for difference analyses since it was found by the normality test (Kolmogorov-Smirnov) that the data were not normally distributed. Finally, binary logistic regression analysis was used to analyse the variables that explain time-related underemployment. In the last section, the results are summed up and contrasted with the results of the previous studies in the literature.

The results of the analyses that were carried out can be summed up. The difference analysis findings indicate that every variable used causes statistically significant differences in time-related underemployment. Most the sub-sample groupings show a considerable differentiation when pairwise comparisons between them are considered. The dependent variable's change is explained by every independent variable, with the exception of household size, according to the findings of the binary logistic regression analysis. Together, individual, social, and work-related variables account for 19.2% of the risk of time-related underemployment.

Giriş

Eksik istihdamın ekonomik göstergeler üzerinde negatif birçok etkisinin bulunduğu ifade edilebilir. İşsizlik kadar önemli bir problem olan eksik istihdam, az gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de problemidir. İşgücü piyasasının problemlerini sadece işsizlik üzerinden değerlendirmek hatalı bir yaklaşım olacaktır. Bu sebeple eksik istihdam konusu da işgücü piyasalarını değerlendirirken analiz edilmesi gereken konuların başında gelmektedir. En genel ifadeyle, ülkelerin istihdamdaki bireylerinin tam/etkin kullanıl(a)maması problemi eksik istihdam olarak tanımlanabilir (Wilkins, 2007).

İşsizlik ve eksik istihdam problemi gelişmekte olan birçok ülkenin kronik problemlerinin başında gelmektedir. İşsizlik, maliyeti yüksek olan ekonomik bir gerçekliktir. Uzun süren işsizlik neticesinde bireyler, işsizliğin olumsuz sonuçlarına direnememekte ve mevcut istihdam koşulları içerisinde iyi-kötü ayrımı gözetmeksizin bir tercih yapmak durumunda kalabilmektedir (Küçükali ve Özmen, 2019, s. 142). İşgücü talebinin zaman içerisinde azalması ve yaşanan teknolojik gelişmeler eksik istihdam probleminin gelişmiş ülkelerde de görülmesine neden olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasasındaki organizasyonel aksaklıklar, sosyal güvenlik sisteminin işlerliğindeki problemler, sendikal gelişmişlik düzeyindeki sorunlar işgücü kapasitesinin tam olarak kullanılamamasına neden olmakta bu problemler de eksik istihdam sorunun kabullenilmesine giden yolun önünü açmaktadır (Dikmen, 2021, s. 212).

İşsizlikle kıyaslandığında sonuçlarının işsizlik kadar yıkıcı olmadığını söylemek her ne kadar mümkünse de ortaya çıkan gelir istikrarsızlığı nedeniyle eksik istihdam meselesinin önemli bir problem olduğu ifade edilmelidir. Nitekim hayatlarını idame ettirecek kadar ücret kazanamayan eksik istihdamdaki bireyler, kendi tercihlerine bırakılmadan nispeten düşük vasıf gerektiren, daha kısa süreli ve daha düşük gelirli işlerde çalışmak durumunda bırakılmaktadır. (Borowczyk-Martins ve Lalé, 2016, s. 2-3). Bu çerçevede işin kalitesinin/eksik istihdamın, iyilik haliyle (Friedland ve Price, 2003, s. 33; Heyes ve Tomlinson, 2021, s. 1240), yaşam memnuniyetiyle (Allan, Rolniak ve Bouchard, 2020, s. 121), işten çıkma niyetiyle (Maynard, Joseph ve Maynard, 2006, s. 509) oldukça ilişkili olduğu literatürde ifade edilmektedir. Diğer yandan eksik istihdam ile mental sağlık arasında ilişki olduğu da bilinmektedir. Nitekim tam istihdamdan eksik istihdama geçişte ya da işsiz kalma durumunda depresyonda artış eğilimi görülmüştür (Dooley, Prause ve Ham-Rowbottom, 2000). Özetle istihdamın kalitesini hesaba katmak sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan oldukça önemlidir. Bu sebeple işsizlik, eksik istihdam, yeterli istihdam hatta aşırı istihdam gibi konuların ihmal edilmemesi önem arz etmektedir.

İstihdamdaki bir işçinin; gelir, çalışma saatleri, beceri ve deneyim açısından istediği düzeyde olmadığı durum eksik istihdam olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle alternatif istihdama kıyasla bir yetersizlik söz konusudur (Sugiyarto, 2007, s. 5). Eksik istihdamla ilgili tartışmaların 1920'li yıllarda daha çok istatistiksel bir perspektifte yürütüldüğü görülmektedir. Eksik istihdamın ölçümünün değerlendirilmesi ise ilk defa 1925 yılında yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947 yılında 6'ncısı düzenlenen Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'nda (UÇİK) eksik istihdamın ölçüm gerekliliği ifade edilmiştir. 8. UÇİK'te kavram tanımlaması için öneri getirilmiş ancak ilk tanım 9. UÇİK'te (1957) kabul edilmiştir. 1966 yılındaki konferans ile birlikte eksik istihdam meselesi görülebilir ve görülemez eksik istihdam olarak iki başlık altında değerlendirilmiştir. Bu çerçevede görülebilir eksik istihdam çalışma süresine vurgu yaparken, görülemez eksik istihdam ise; gelir, vasıf ve verimlilik gibi faktörler üzerinden değerlendirilmektedir (Acun ve Güneş, 2014, s. 50-51).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO-UÇÖ) tarafından düzenlenen 13. UÇİK'te eksik istihdam “*referans dönemi boyunca ek iş arayan ya da ek işte çalışmaya hazır olan, ekonomik aktivite için belirlenen normal çalışma süresinden gönülsüz olarak daha az çalışan ve işte olsun ya da olmasın ücretli ve kendi hesabına çalışan tüm kişiler*” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak 16. UÇİK'te tanımlamada revizyona gidilmiş “*kısa bir referans döneminde normal çalışma süresinden daha az çalışan, daha fazla çalışmaya istekli olan ve daha fazla çalışmaya hazır olanlar*” görülebilir eksik istihdam kapsamında değerlendirilmiştir (ILO, 1998, s. 13). Benzer şekilde 16. UÇİK'te sorunu daha net ortaya koyabilmek adına eksik istihdam, zamana bağlı eksik istihdam ve yetersiz istihdam olarak tanımlanmıştır. Kısaca zamana bağlı eksik istihdam iş hacmiyle ilişkilendirilirken yetersiz istihdam işçinin potansiyeline vurgu yapmaktadır (Wilkins ve Wooden, 2011, s. 15).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), bu revizyonlardan sonra 2009 yılında Hanehalkı İşgücü Anketi soru kağıdında gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Bu tarihten itibaren TÜİK eksik istihdam kavramı yerine “zamana bağlı eksik istihdam” (time-related underemployment) ve “yetersiz istihdam” (inadequate employment) dair bilgiler paylaşmaktadır. Bu çerçevede TÜİK zamana bağlı eksik istihdam ve yetersiz istihdamı şu şekilde tanımlamıştır: (TÜİK, 2024a)

- Zamana bağlı eksik istihdam: “Referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde fiili olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla gelir elde etmek amacıyla daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir.”
- Yetersiz istihdam: “Zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir.”

Biçerli (2016, s. 161) eksik istihdamı:

- Daha uzun süre çalışmaya müsait olduğu halde haftada 40 saatten az çalışmak
- Mesleği dışında başka işlerde çalışmak
- Mevcut işinden memnun olmayıp iş aramak şeklinde açıklamaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle eksik istihdamın görünürde çalışır olup “sorunlu” bir istihdam alanını tanımladığı ifade edilmektedir. Benzer şekilde Işığışık (2018, s. 47), eksik istihdamdaki bireylerin gereğinden fazla formel eğitime sahip olduğunu, formel eğitimi dışındaki bu alanda gönülsüz olarak çalıştığını, bireyin mevcut işinin gerekliliklerinden fazla iş deneyimi ve niteliğe sahip olduğunu, bireyin yarı zamanlı çalışmayı gönülsüz olarak tercih ettiğini bu açıdan geçici ve kesintili şekilde istihdamda bulunduğunu ayrıca daha önceki işinden %20 ya da daha az kazandığını belirtmektedir.

Tablo 1’de eksik istihdam tanımlamasında yapılan düzenleme öncesi veriler görülmektedir. 1999 yılı itibarıyla en yüksek seviyeye ulaşan eksik istihdam verileri 2008 yılında %3,3 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2009 yılı itibarıyla TÜİK eksik istihdam verisi yerine “zamana bağlı eksik istihdam ve “yetersiz istihdam” verisi yayınlamaya başlamıştır.

Tablo 1. Türkiye’de İstihdam ve Eksik İstihdam Göstergeleri (1988-2008)

Yıl	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus (Bin Kişi)	İstihdam Edilenler (Bin Kişi)	İstihdam Oranı (%)	Eksik İstihdam (Bin Kişi)	Eksik İstihdam Oranı (%)
1988	33.746	17.754	52,6	1.282	6,6
1989	34.315	18.222	53,1	1.390	7,0
1990	35.601	18.539	52,1	1.309	6,5
1991	36.869	19.288	52,3	1.512	7,2
1992	37.984	19.459	51,2	1.748	8,2
1993	38.957	18.499	47,5	1.568	7,7
1994	40.038	20.006	50,0	1.856	8,5
1995	41.175	20.586	50,0	1.568	7,0
1996	42.243	21.194	50,2	1.538	6,8
1997	43.299	21.204	49,0	1.398	6,1
1998	44.295	21.778	49,2	1.449	6,2
1999	45.311	22.048	48,7	2.164	9,1
2000	46.211	21.581	46,7	1.591	6,9
2001	47.158	21.524	45,6	1.404	6,0
2002	48.041	21.354	44,4	1.297	5,4
2003	48.912	21.147	43,2	1.143	4,8
2004	47.544	19.632	41,3	860	3,9
2005	48.358	20.066	41,5	702	3,1
2006	49.174	20.423	41,5	776	3,4
2007	49.994	20.738	41,5	689	3,0
2008	50.772	21.194	41,7	779	3,3

Kaynak: TÜİK (2024b). İstihdam, İşsizlik ve Ücret. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, 03.07.2024 verilerinden yazarlar tarafından düzenlenerek hazırlanmıştır

Tablo 2’de zamana bağlı eksik istihdam ve yetersiz istihdam verileri görülmektedir. 2009 yılında yaklaşık 673.000 kişi zamana bağlı eksik istihdamdayken bu sayı 2013 yılında 567.000’e kadar gerilemiştir. Yetersiz istihdamda olan kişi sayısı ise 2009 yılında 407.000 iken 2013 yılında 460.000 kişi olmuştur.

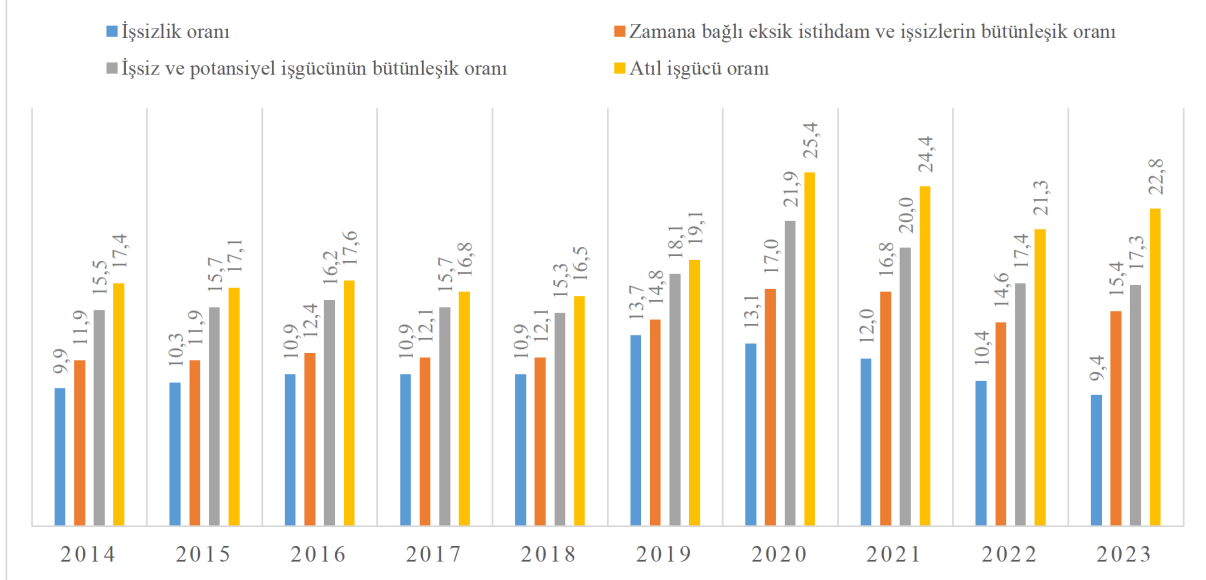
Tablo 2. Türkiye’de Zamana Bağlı Eksik İstihdam ve Yetersiz İstihdam Göstergeleri (2009-2013)

Yıl	Zamana Bağlı Eksik İstihdam (Bin Kişi)	Yetersiz İstihdam (Bin Kişi)
2009	673	407
2010	754	412
2011	617	391
2012	494	349
2013	567	460

Kaynak: TÜİK (2024b). İstihdam, İşsizlik ve Ücret. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, 03.07.2024 verilerinden yazarlar tarafından düzenlenerek hazırlanmıştır

2014 yılından sonra ise TÜİK zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranını beraber paylaşmaya başlamıştır. Ayrıca işsiz ve potansiyel işgücünün bütünleşik oranını da beraber yayınlamaktadır. Ayrıca zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü

ve işsizlerden oluşan “atıl işgücü” oranını da verilere eklemiştir. Potansiyel işgücü ise “Referans haftasında ne istihdamda ne de işsiz olan çalışma çağındaki kişilerden; iş arayan fakat kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olmayanlarla, iş aramadığı halde çalışma isteği olan ve kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişilerden oluşmaktadır.” şeklinde tanımlanmıştır (TÜİK, 2024a). Grafik 1’de ilgili açıklamalara dair istatistikler sunulmuştur.

Kaynak: TÜİK (2024). İşgücü İstatistikleri Mart, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-Mart-202453510#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BC%C3%BC%202024%20y%C4%B1%C4%B1%20Mart%20ay%C4%B1nda,kad%C4%B1nlarda%20%36%2C9%20oldu>. Erişim Tarihi: 02.07.2024, verilerinden yazarlar tarafından düzenlenerek hazırlanmıştır.

Grafik 1. Zamana Bağlı Eksik İstihdam ve İşsizlerin Bütünleşik Oranı (2014-2023)

Grafik 1’den görüldüğü üzere zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünleşik oranı 2014 yılında %11,9 iken 2023 yılında %15,4’e yükselmiştir. Benzer şekilde atıl işgücü oranı da 2014 yılında %17,4 iken 2020 yılında %25,4’e yükselmiştir. 2019 yılından sonra etkili olan pandeminin bu artışta etkili olduğu ifade edilebilir. 2020 yılından sonra azalış eğilime geçen atıl işgücü oranı 2022’ye kıyasla tekrardan artış göstermiş ve 2023 yılı itibarıyla %22,8 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Literatür Taraması

Literatürde zamana bağlı eksik istihdamı etkileyen değişkenlere yönelik birçok araştırma mevcuttur. Bu bölümde ilgili araştırmaların; kapsamı, yöntemleri, örneklemi ve bulguları özetlenmektedir. Sözelimi Dikmen (2021, s. 211), 2018 yılına ait TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri verilerini kullanarak Türkiye’de genç yetişkinlerde zamana bağlı eksik istihdamı incelemeyi amaçlamıştır. 19-30 yaş aralığındaki bireylerin örneklem dahiline alındığı ve ekonometrik yöntem olarak standart probit modelin kullanıldığı araştırmada, eksik istihdamda bulunma olasılığı daha yüksek gruplar; kadınlar, görece düşük eğitime sahip olanlar, orta ve büyük işletmelerde çalışanlar, kayıt dışı sektörde faaliyet gösterenler, eğitim sektöründe çalışanlar ve yevmiyeli çalışanlara kıyasla ücretsiz aile işçileri olarak tespit edilmiştir.

Ulusal literatürde yer alan bir diğer araştırma Görmüş (2019, s. 87) tarafından gerçekleştirilmiştir. Örneklem, TÜİK’in 2014 ve 2016 yıllarına ilişkin Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro verilerinden elde edilmiştir. Her iki yıla ait veriler, tablonun satır ve sütunlarında değişkenlere ilişkin frekansların yer aldığı tablolar ve grafikler ile karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Ayrıca 2016 yılı verileri kullanılarak binary lojistik regresyon analizi yürütülmüştür. Kullanılan bağımsız değişkenler arasında; yaş, cinsiyet, eğitim, çalışma şekli, işteki durum, kayıtlılık durumu, çalışılan sektör, meslek ve bölge yer almaktadır. Analizler sonucunda; erkekler, 25-34 yaş kategorisindeki bireyler, yüksek eğitimliler, kısmi süreli çalışanlar, kayıt dışı çalışanlar, inşaat sektöründe ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar ve Akdeniz bölgesinde yaşayanların eksik istihdamda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Susanlı (2017, s. 170) ise 2009-2015 dönemine ait TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro verilerini kullanarak, 15-64 yaş aralığında yer alan ücretli ve maaşlı çalışanlarda eksik istihdamın belirleyicilerini incelemiştir. Probit modeli tahminlerinin kullanıldığı araştırmada analize dahil edilen değişkenler arasında; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, firma büyüklüğü, kent-kır ayrımı ve çalışılan alan yer almaktadır. Analizlerde cinsiyetin anlamlı bir değişken olmadığı saptanmıştır.

Benzer şekilde Acun (2013, s. 78), 2007-2010 yılları arası TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro veri setlerini kullanmıştır. Nihai örneklem büyüklüğünün 23.966 kişi olduğu araştırmada binary lojistik regresyon analizi aracılığıyla Türkiye’de eksik istihdamı etkileyen değişkenler incelenmiştir. Bulgular; cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, medeni durum, işyeri durumu, işteki durum, çalışılan sektör, işyeri büyüklüğü, SGK kayıtlılık, kent-kır ayrımı, yaşanılan bölge ve 2008 Krizi değişkenlerinin eksik istihdam üzerinde etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Öte yandan Kumaş ve Çağlar (2011, s. 285) Türkiye’de eksik istihdamı cinsiyet ekseninde incelemeyi amaçlamıştır ve kadınlarda eksik istihdamı belirleyen faktörler analiz edilmiştir. Örneklem, 2009 yılına ait TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro veri setinden çıkarılmıştır ve araştırmada binary lojistik regresyon modeli tercih edilmiştir. Eksik istihdamda bulunma riski cinsiyete göre karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler arasında; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, SGK kayıtlılık, çalışılan sektör, işteki durum, evden çalışma, işletme ölçeği, işyeri durumu, kent-kır ayrımı yer almaktadır. Analizlerde, kadınların eksik istihdamda bulunma ihtimallerinde demografik özelliklerin ve istihdam özelliklerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar arasında son olarak Taşçı (2006, s. 314), 2000 ve 2001 yıllarına ait TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro verilerini kullanarak, bireysel özellikler ve işgücü piyasası özelliklerinin eksik istihdam üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analizlerde iki aşamalı tahmin yöntemi kullanılmıştır. Eksik istihdamda olma olasılığı daha düşük gruplar arasında; az gelişmiş coğrafi bölgelerde yaşayanlar, kentte ikamet edenler, düşük eğitime sahip kadınlar, evli kadınlar ve sürekli istihdamda olanlar yer almaktadır. Ayrıca yaş ile eksik istihdam riski arasında ters U ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık cinsiyet değişkeninin tek başına istatistiki açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür.

Zamana bağlı eksik istihdamla ilişkin uluslararası literatürde de araştırmalar mevcuttur. Örneğin Kanwal, Ahmad, Hafeez ve Qamri (2020, s. 76) Pakistan’da eksik istihdamı belirleyen demografik faktörleri incelemiştir. Araştırmada 2010-2011 yıllarına ait Pakistan İşgücü Araştırması mikro veri setleri kullanılmıştır. Eksik istihdamda olma ihtimali düşük olan gruplar arasında; ileri yaşta kişiler, erkekler, yüksek eğitimliler, işverenler, kalabalık hanelerde yaşayanlar, hane reisleri ve kentte yaşayanlar bulunmaktadır. Gönüllü eksik istihdamda yer alma olasılığı daha yüksek gruplar ise; evli işçiler, hane reisleri ve daha fazla kardeşe sahip olanlar, daha kalabalık hanelerde yaşayanlar ve görece yüksek eğitimliler olarak tespit edilmiştir.

Tayland’da gerçekleştirilen araştırmada Senkrua (2019, s. 229), Ulusal İstatistik Ofisi’nin 2017 yılı İşgücü Araştırması verilerini kullanmıştır. İki aşamalı seçim düzeltmeli tahmin metodolojisinin benimsendiği araştırmada demografik ve iş ile ilgili özellikler ile zamana bağlı eksik istihdam arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bulgular; yaş ve erkek olma ile eksik istihdamda yer alma arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymakta iken eğitim seviyesi ile ters bir ilişki mevcuttur. Düşük vasıflı mesleklerde ve hane reislerinde eksik istihdam olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanılan coğrafi bölge de eksik istihdam olasılığı üzerinde etkili iken belediye sınırları içerisindeki ve başkentte yaşayanların eksik istihdam riski daha düşük gerçekleşmiştir.

Kler, Potia ve Shankar (2017, s. 4) ise Avustralya’da 2001-2013 döneminde panel veri kullanarak kısmi süreli çalışanlar arasında eksik istihdamın belirleyicilerini araştırmıştır. Hanehalkı, Gelir ve İşgücü Dinamikleri Araştırmasından elde edilen verilere yönelik rastgele etkiler probit tahmincisi uygulanmıştır. Analizler sonucunda; erkeklerin, göçmenlerin, yevmiyeli çalışanların, küçük firmalarda çalışanların, uzun süreli işsizlik yaşayanların, mavi yakalı işlerde çalışanların ve diploma ve sertifika sahibi olanların eksik istihdamda olma eğiliminin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer araştırma Niyimbanira (2016, s. 116) tarafından Güney Afrika’da gerçekleştirilmiştir. Betimleyici istatistikler ve lojistik regresyon analizi kullanılarak zamana bağlı eksik istihdam incelenmiştir. Bir kamu kurumu tarafından 2012-2014 yılları arasında yürütülen Yoksullukla Savaş Programı anketinden elde edilen verilerin kullanıldığı araştırmada nihai örneklem büyüklüğü 21.668 kişiden oluşmaktadır. Bulgular; kadınların, gençlerin, düşük eğitime sahip bireylerin ve bekarların eksik istihdamda olma olasılığının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Öte yandan Caceres ve Caceres (2015, s. 314) beş Latin Amerika ülkesinde, 2000-2008 dönemi panel verilerini kullanarak sınırlandırılmamış vektör oto-regresif (VAR) model tahmini aracılığıyla eksik istihdam analizinde bulunmuştur. Araştırmada kullanılan değişkenler; işsizlik oranları, kadın ve erkek işgücüne katılım oranları, kayıtlı istihdam ve reel ücret endeksleridir. Araştırmacılar, eksik istihdamın durgunluk dönemlerine uyum sağlamanın ilk aracı ve işsizliğin yükseldiğine dair bir erken uyarı sistemi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kayıtlı istihdam ve eksik istihdam arasında ters bir ilişki olduğu ve kadınlarda işgücüne katılımdaki artışın eksik istihdamı artırdığı saptanmıştır.

Pratomo (2015, s. 532) tarafından Endonezya’da gerçekleştirilen ve 2011 yılına ait Ulusal Sosyo-Ekonomik Anketi verilerinin kullanıldığı araştırmada ise eksik istihdamın belirleyicilerinin analiz edilmesi için multinominal logit model tercih edilmiştir. Analizler; cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi ve meslek değişkenlerinin eksik istihdam üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca makroekonomik değişkenler incelendiğinde; daha yüksek bir asgari ücret ve işsizlik oranının eksik istihdam riskini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık bölgesel gayri safi yurt içi hasıla artışı eksik istihdam riskini düşürmektedir. Araştırmada eksik istihdamın, çalışanların refahı üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Sonuçlar, eksik istihdamdaki bireylerin yoksul hanehalkı kategorisinde yer alma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Eksik istihdamın belirleyicilerine yönelik Gana’da gerçekleştirilen araştırmada Domfe, Osei ve Ackah (2013, s. 44), Gana Yaşam Standartları Araştırması 5+ verilerini kullanmıştır. Multinomial lojistik regresyon analizinin sonuçları; cinsiyet, yaş ve yaş karesi değişkenlerinin zamana bağlı eksik istihdam olasılığına ilişkin önemli bir etkiye sahip olmadığına işaret etmektedir. Buna karşılık yaşanan bölgenin anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe eksik istihdam riskinin arttığı bulgulanmıştır. Son olarak, imalat sektöründe çalışanlar ve kentte ikamet edenlerin yeterli istihdama geçiş açısından daha avantajlı bir konumda yer aldığı görülmüştür.

Son olarak, Popova, Rastrigina ve Trapeznikova (2003, s. 42) Litvanya’da İşgücü Araştırmasına ilişkin Mayıs 1999 ve Mayıs 2000 verilerini kullanarak kısmi zamanlı istihdam ve zamana bağlı eksik istihdama etki eden faktörleri incelemiştir. 15.294 kişiye ait verilerin analiz edildiği araştırmada keşfedici veri çözümlemesi ve binomial logit model kullanılmıştır. Sonuçlar, eksik istihdamı etkileyen faktörlerin; yaş, eğitim seviyesi, kent-kır ayrımı, medeni durum, etnisite, geçmiş iş tecrübesi, meslek, işteki durum ve çalışılan sektör olduğunu göstermektedir. Buna karşılık cinsiyet, hanede bulunan çocuk sayısı ve coğrafi bölgenin anlamlı değişkenler arasında yer almadığı tespit edilmiştir.

Yöntem

Veri Seti ve Örneklem

Araştırmada kullanılan veriler, 2022 yılına ait TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri mikro veri setinden elde edilmiştir. İlk olarak, araştırmaya katılan 628.936 kişiden istihdamda olduğunu ve referans haftası içerisinde çalıştığını beyan edenler ayrıştırılmıştır. İkinci aşamada bu grupta yer alan, esas işlerinde ve ek işlerinde 40 saatten az çalışan bireyler örneklem kapsamına alınmıştır. Üçüncü aşamaya gelindiğinde ise hanehalkı sorumlusuna yakınlık sorusuna “kendisi”, “eşi” ve “oğlu/kızı” dışında bir cevap veren katılımcılar elimine edilmiştir. Son aşamada, referans haftası içerisinde en az 1 saat çalıştığını beyan etmesine karşın haftalık çalışma süresi 0 saat olan bireyler dışarıda bırakılmıştır. Nihai örneklem büyüklüğü 37.958 kişiden oluşmaktadır.

Örneklem, haftada 1-39 saat arasında çalıştığını beyan eden bireylerden oluşmaktadır ve bireylerin %46,1’i 30-35 saat arasında çalışmaktadır. Örneklem %64,3’ü erkek iken %58,9’u hanehalkı sorumlusu olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin %46,7’si 35-54 yaş aralığında yer almaktadır. Ayrıca katılımcıların %75’inin evli ve %33,2’sinin ise ilköğretim mezunu olduğu görülmüştür. Örneklem %25,7’si Marmara (İstanbul, Batı Marmara ve Doğu Marmara) Bölgesinde ikamet etmektedir. İncelenen bireylerin %5,9’u tek kişilik hanede yaşarken %21,4’ü 5 kişiden daha kalabalık hanelerde yaşamaktadır. Son olarak, örneklem kapsamındaki katılımcıların %34,2’si sabit bir işyerinde çalışmaktadır ve %53,3’ü SGK’ya kayıtlıdır.

Araştırma Soruları ve Değişkenler

Araştırmanın bağımlı değişkeni zamana bağlı eksik istihdamda olma durumudur. Bu değişken, TÜİK tarafından yürütülen ankette istihdam, daha fazla süreler ile çalışma yönündeki istek ve fazla çalışmaya müsait olma durumlarına ilişkin sorulara verilen cevaplar bazında ölçülmüştür. Öncelikle referans haftası içerisinde istihdamda olan ve toplam 40 saatten az çalışan (esas iş ve ek iş toplamı) bireyler dikkate alınmıştır. Akabinde iki farklı soruda, bu sürelerden daha fazla çalışmak istediğini beyan edip, imkân olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabileceğini belirten bireyler zamana bağlı eksik istihdamda kabul edilmiştir. Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler arasında ise; cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, medeni durum, yakınlık, hanehalkı büyüklüğü, yaşanan bölge, SGK kayıtlılık ve işyeri durumu bulunmaktadır.

Araştırmada iki temel soruya yanıt bulunması hedeflenmektedir: (1) Zamana bağlı eksik istihdam, alt örneklem grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır? (2) Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler zamana bağlı eksik istihdamda olma olasılığını ne ölçüde açıklamaktadır? Belirtilen iki sorunun haricinde, zamana bağlı eksik istihdam kapsamında olan ve olmayan bireylerin gelirlerindeki muhtemel farklılaşma ile bu eksik istihdam türü nedeniyle yıllık düzeyde toplam kayba işaret eden çalışma saatleri ölçülecektir.

Veri Analizi

Analizlerde kullanılacak uygun yöntemi belirlemek amacıyla bağımlı değişkene yönelik Kolmogorov-Smirnov normallik testi gerçekleştirilmiştir. Test sonucunun istatistiki açıdan anlamlı ($p < .001$) çıkması nedeniyle verilerin normal dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bağımlı değişkenin çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ve +1,5 aralığında yer almamaktadır. Böylelikle literatürün önerilerine uygun olarak parametrik olmayan (non-parametrik) analiz yöntemleri tercih edilmiştir (Eymen, 2007, s. 87). Bu doğrultuda farklılık analizleri için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testleri uygulanmıştır. Zamana bağlı eksik istihdamda olma durumunu etkileyen değişkenleri saptamak için ise binary lojistik regresyon analizi yürütülmüştür.

Bulgular

Betimleyici İstatistikler ve Farklılık Analizleri

Bu başlık altında zamana bağlı eksik istihdamla ilişkin örneklem betimleyici istatistikleri ve farklılık analizleri yer almaktadır. Betimleyici istatistikler ile hangi gruplar arasında eksik istihdamın daha yaygın olduğu tespit edilmektedir. Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testleri ise bu gruplar arasındaki farklılıkların istatistiki açıdan anlamlı olup olmadığını göstermektedir. İncelenen değişken kapsamında iki alt örneklem grubunun mevcudiyeti halinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. İki'den fazla grubun olması durumunda Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır ancak akabinde, çok sayıdaki alt örneklem grubunun ikili gruplar halinde karşılaştırılmaları ve anlamlılık değerlerinin sınanması için yeniden Mann-Whitney U testi yürütülmüştür.

Tablo 3'te bireysel değişkenler sergilenmektedir. Zamana bağlı eksik istihdamda olma durumunun alt örneklem grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Sözelimi erkeklerde eksik istihdamda bulunan bireylerin oranı (%19,8) kadınlara kıyasla (%16,1) daha yüksektir ve iki grup arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Zamana bağlı eksik istihdam durumu açısından farklılaşmaya yol açan bir diğer değişken bireyin yaşıdır. Analizler sonucunda; 15-24 ve 45-54 yaş ($p=,667$) ile 25-34 ve 35-44 yaş grupları ($p=,910$) arasındaki ilişkiler hariç tutulduğunda tüm alt örneklem grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılaşmalar mevcuttur. Zamana bağlı eksik istihdam oranının, yaş grupları açısından ters U şeklini aldığı görülmektedir. Nitekim 15-24 yaş grubuna (%18,8) kıyasla 25-34 (%23,6) ve 35-44 (%23,5) yaş gruplarında eksik istihdam oranı görece yüksektir. Ancak yaş ilerledikçe söz konusu oranın düştüğü görülmektedir ve en düşük oran (%4,5) 65 yaş üstü bireylere aittir.

Eğitim düzeyi, zamana bağlı eksik istihdamla ilişkin istatistiki açıdan anlamlı farklılaşmaya yol açan bir diğer değişkendir. Mesleki veya teknik lise mezunlarının %22,8'i zamana bağlı eksik istihdamda yer almakta iken lisansüstü eğitime sahip bireylerde bu oran %12,4'e gerilemektedir. Dikkat çeken bir diğer husus, bu değişkende de ters bir U şeklinin gözlemlenmesidir. Bir okul bitirmeyen bireylerden itibaren yükselme eğiliminde olan oran, lise düzeyinin akabinde düşmeye başlamaktadır ve nihayet lisansüstü seviyede en düşük düzeye gerilemektedir. Alt örneklem gruplarının ikili karşılaştırması gerçekleştirildiğinde aralarında anlamlı farklılaşma bulunmayan grupların; bir okul bitirmeyenler ve lisansüstü eğitime sahip olanlar ($p=,096$), ilkökul ve lisans mezunları ($p=,609$), ortaokul ve genel lise mezunları ($p=,559$), ortaokul ve mesleki veya teknik lise mezunları ($p=,300$), genel lise ve mesleki veya teknik lise bitirenler ($p=,155$) ile genel lise ve önlisans mezunları ($p=,115$) oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Betimleyici İstatistikler ve Farklılık Analizleri (Bireysel Değişkenler)

Değişkenler	Grup	Zamana Bağlı Eksik İstihdam		
		Eksik İstihdamdakiler (%)	Eksik İstihdamda Olmayanlar (%)	P
Cinsiyet	Erkek	19,8	80,2	,000
	Kadın	16,1	83,9	
Yaş	15-24	18,8	81,2	,000
	25-34	23,6	76,4	
	35-44	23,5	76,5	
	45-54	19,1	80,9	
	55-64	11,8	88,2	
	65+	4,5	95,5	
Eğitim Düzeyi	Bir Okul Bitirmedi	14,3	85,7	,000
	İlkokul	16,9	83,1	
	Ortaokul	21,9	78,1	
	Genel Lise	21,3	78,7	
	Mesleki veya Teknik Lise	22,8	77,2	
	Önlisans	19,5	80,5	
	Lisans	17,2	82,8	
	Lisansüstü	12,4	87,6	
Medeni Durum	Hiç Evlenmedi	20,8	79,2	,000
	Evli	17,7	82,3	
	Boşandı	26,7	73,3	
	Eşi Öldü	10,0	90,0	

Son olarak bireyin medeni durumu, zamana bağlı eksik istihdam oranlarında farklılaşmaya yol açmaktadır. Bulgular, tüm alt örneklem grupları arasında anlamlı farklılaşmaların mevcudiyetine işaret etmektedir. Boşanmış bireylerin %26,7'si zamana bağlı eksik istihdamda iken eşi ölmüşlerde bu oran %10 seviyesindedir.

Tablo 4'te ise sosyal değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler ve farklılık analizi sonuçları yer almaktadır. Hanehalkı sorumlusuna yakınlık değişkeninin zamana bağlı eksik istihdam durumunda farklılaşmaya yol açtığı tespit edilmektedir. Analizler, yakınlık değişkeninin tüm alt örneklem grupları arasında anlamlı farklılaşmalara neden olduğunu göstermektedir. Zamana bağlı eksik istihdamın en yüksek orana sahip olduğu grup, hanehalkı sorumlusunun çocuğu olduğunu (%20,7) beyan eden bireylerden oluşmaktadır. Buna karşılık hanehalkı sorumlusunun eşi olduğunu ifade eden katılımcılarda bu oran %15,4 düzeyindedir.

Sosyal değişkenler kapsamında yer alan ve hanehalkı karakteristikleri ile ilgili olan bir diğer değişken hanehalkı büyüklüğüdür. Ulaşılan sonuçlar hanehalkı büyüklüğünün zamana bağlı eksik istihdam açısından alt örneklem grupları arasında anlamlı farklılaşmalara yol açtığını göstermektedir. 4 kişilik hanelerde yaşayanlarda (%21) zamana bağlı eksik istihdamda bulunanların oranı, 2 kişilik hanelerde yaşayanlara kıyasla (%13,4) oldukça yüksektir. Buna karşılık; 1 ve 4 kişilik hanelerde yaşayanlar ($p=,469$), 1 ve 5+ kişilik hanelerde yaşayanlar ($p=,531$) ve 4 ve 5+ kişilik hanelerde yaşayanlar ($p=,893$) arasında anlamlı farklılaşmalar tespit edilememiştir.

Tablo 4. Betimleyici İstatistikler ve Farklılık Analizleri (Sosyal Değişkenler)

Değişkenler	Grup	Zamana Bağlı Eksik İstihdam		P
		Eksik İstihdamdakiler (%)	Eksik İstihdamda Olmayanlar (%)	
Yakınlık	Kendisi	19,1	80,9	,000
	Eşi	15,4	84,6	
	Oğlu/Kızı	20,7	79,3	
Hanehalkı Büyüklüğü	1	20,3	79,7	,000
	2	13,4	86,6	
	3	17,8	82,2	
	4	21,0	79,0	
	5+	20,9	79,1	
Yaşanılan Bölge	İstanbul	18,6	81,4	,000
	Batı Marmara	15,4	84,6	
	Ege	12,5	87,5	
	Doğu Marmara	32,7	67,3	
	Batı Anadolu	11,8	88,2	
	Akdeniz	32,7	67,3	
	Orta Anadolu	4,9	95,1	
	Batı Karadeniz	18,2	81,8	
	Doğu Karadeniz	9,3	90,7	
	Kuzeydoğu Anadolu	15,4	84,6	
	Ortadoğu Anadolu	15,7	84,3	
	Güneydoğu Anadolu	14,7	85,3	

Öte yandan yaşanılan bölge incelendiğinde, zamana bağlı eksik istihdamda yer alan bireylerin en fazla olduğu iki bölgenin %32,7 ile Doğu Marmara ve Akdeniz olduğu görülmektedir. Buna karşılık Orta Anadolu'da yaşayan bireylerin yalnızca %4,9'u zamana bağlı eksik istihdamda bulunmaktadır. Yaşanılan bölge uyarınca ikili karşılaştırmalar gerçekleştirildiğinde, aralarında istatistiki açıdan anlamlı farklılık bulunmayan alt örneklem gruplarının; İstanbul ve Batı Karadeniz ($p=,707$), Batı Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu ($p=,972$), Batı Marmara ve Ortadoğu Anadolu ($p=,773$), Batı Marmara ve Güneydoğu Anadolu ($p=,474$), Ege ve Batı Anadolu ($p=,349$), Doğu Marmara ve Akdeniz ($p=,955$), Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu ($p=,816$), Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu ($p=,492$), Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu ($p=,355$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde ise zamana bağlı eksik istihdamda olma durumunun, iş ile ilgili değişkenler açısından da farklılaştığı görülmektedir. Örneğin SGK'ya kayıtlı olan bireylerin %16,8'i zamana bağlı eksik istihdamda iken kayıt dışı çalışan bireylerde bu oran %20,3'e yükselmektedir. Kayıt dışı istihdamın doğası gereği zamana bağlı eksik istihdamın yüksek olması beklenen bir durumdur.

İşyeri durumu, alt örneklem grupları arasında anlamlı farklılaşmaya yol açan bir diğer değişkendir. Zamana bağlı eksik istihdamdakilerin en yüksek orana sahip olduğu grup seyyar veya sabit olmayan işyerinde çalışanlardır (%35,7). Buna karşılık tarla ve bahçede çalışan bireylerde bu oran %11,2'ye gerilemektedir. İkili karşılaştırmalar incelendiğinde; sabit işyeri ve evde çalışanlar ($p=,054$) ile pazar yeri ve evde çalışanlar ($p=,097$) arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Ayrıca Tablo 5 incelendiğinde, bireylerin ortalama kazançlarının zamana bağlı eksik istihdamda bulunma durumları uyarınca önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Zamana bağlı eksik istihdam kapsamındaki bireyler ortalama 3985,96 TL kazanmaktadır. Zamana bağlı eksik istihdamda yer almayan bireylerin ortalama kazançları ise 5750,71 TL düzeyindedir. Söz konusu grupta

Tablo 5. Betimleyici İstatistikler ve Farklılık Analizleri (İş Değişkenleri)

Değişkenler	Grup	Zamana Bağlı Eksik İstihdam		
		Eksik İstihdamdakiler (%)	Eksik İstihdamda Olmayanlar (%)	P
Kayıtlılık	Evet	16,8	83,2	,000
	Hayır	20,3	79,7	
İşyeri Durumu (n: 30.512)	Tarla, Bahçe	11,2	88,8	,000
	Sabit İşyeri	21,5	78,5	
	Pazar Yeri	27,1	72,9	
	Seyyar veya Sabit Olmayan İşyeri	35,7	64,3	
	Evde	23,1	76,9	
Kazanç (n: 22.106)	Geçen Ayki Ortalama Gelir (TL)	3985,96	5750,71	-
Çalışılan Saat	Ortalama Çalışma Süresi (Saat)	22,74	25,63	-

bulunanların ortalama %44 düzeyinde daha yüksek bir kazanca sahip oldukları görülmektedir. Eksik istihdamdaki bireylerin saat açısından daha az çalışmaları nedeniyle daha az ortalama kazanca sahip olmaları muhtemeldir. Öte yandan Görmüş (2019, s. 87) de araştırmasında, zamana bağlı eksik istihdamdakiler ile yeterli istihdamdakiler arasında önemli bir gelir eşitsizliğinin mevcut olduğunu ileri sürmektedir.

Belirtildiği üzere zamana bağlı eksik istihdamdaki bireylerin haftalık ortalama çalışma süresi (22,74 saat), zamana bağlı eksik istihdamda olmayan bireylerin (25,63 saat) gerisinde kalmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan ve daha fazla çalışma isteğine sahip olan zamana bağlı eksik istihdamdaki bireylerin bu isteklerini gerçekleştirememesinden kaynaklanan yıllık toplam kayıp zaman 120.967 saate karşılık gelmektedir. Bu durum, önemli bir üretim faktörü olan emeğin verimli bir şekilde kullanılmadığını göstermektedir. Böylelikle ülke ekonomisinin potansiyel büyümesinin gerisinde kalmaktadır.

Zamana Bağlı Eksik İstihdamı Etkileyen Değişkenler

Regresyon analizi aracılığıyla bir veya birden fazla değişkene ilişkin değerlerde yaşanacak değişimlerin, ilgili olan bir başka değişkenin değerlerinde gerçekleşecek değişimlere yönelik etkileri incelenmektedir (Sevüktekin, 2013, s. 231-232). Regresyon analizi mevcut verilerden yola çıkarak bilinmeyenlerin tahmin edilmesinde kullanılmaktadır. Sonuç niteliğine sahip olan değişken açıklanan değişken adını alırken neden konumundaki değişken açıklayıcı değişkendir. Literatürde serbest değişken yerine bağımsız değişken ve açıklanan değişken yerine ise bağımlı değişken kullanımının da gerçekleştirildiği görülmektedir (Serper, 2014, s. 528).

Regresyon analizi kullanılarak; bağımsız değişkenlere ait değerler ile bağımlı değişkenin ortalama değeri tahmin edilebilmekte, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde yaratması muhtemel etki incelenebilmekte ve bağımsız değişkenlere ait değerler ile bağımlı değişkenin ortalama değeri öngörülebilme veya ileri bir tarihte alacağı değer tahmin edilebilmektedir (Tarı, 2014, s. 15). Regresyon modeli, bir değişkene ait verilerin, başka değişken veya değişkenler tarafından açıklanacağına ilişkin sahip olunan varsayım ile kurulan modellerdir. Basit doğrusal regresyon modeli iki değişkene sahiptir. Böylelikle bir değişkende yaşanacak değişimler, yalnızca bir değişken tarafından açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak iktisadi olayların tek bir değişken tarafından açıklanabilmesi mümkün gözükmemektedir. Yine de iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı durumlarda basit doğrusal regresyon modeline başvurulabilecektir (Güriş, Çağlayan Akay ve Güriş, 2017, s. 107).

Basit regresyon modeli, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri açıklama noktasında yetersiz kalabilmektedir. Belirtildiği üzere bir bağımlı değişkeni etkileyebilecek birçok değişken söz konusudur. Bağımlı değişkenin daha iyi açıklanabilmesi amacıyla bağımsız değişken sayısının artırılması yoluna gidilmektedir. Bağımsız değişken sayısının artırılması ile birlikte çoklu regresyon modeline ulaşılmaktadır. Söz konusu regresyonun en basit hali üç değişkenden oluşmaktadır. Bu değişkenler arasında iki bağımsız ve bir bağımlı değişken yer almaktadır (Kutlar, 2012, s. 113-114).

Lojistik regresyon ise değişken türü ve uygulanış biçimi açısından çeşitli farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Lojistik regresyon ile doğrusal regresyon arasındaki farklar incelendiğinde, bağımlı değişken doğrusal regresyonda sürekli iken lojistik regresyonda kategoriktir. Doğrusal regresyonda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişkiye ihtiyaç vardır. Lojistik regresyonda söz konusu doğrusal ilişkiye yönelik gereklilik bulunmamaktadır. Doğrusal regresyonda bağımlı değişkenin değeri tahmin edilmektedir. Lojistik regresyonda ise bağımlı değişkenin alabileceği değerlerin gerçekleşme olasılığı tahmin edilmektedir. Ayrıca doğrusal regresyonda bağımsız değişkenlerin normal dağılım varsayımını karşılaması gerekmektedir. Buna karşılık lojistik regresyonda normalliğe ilişkin bir varsayım yoktur. Bu regresyon türünde bağımlı değişkenin kategorik olması gerekmekte iken bağımsız değişkenler ise sürekli veya kategorik olabilir (Güçlü, 2020, s. 181-182).

Lojistik regresyon, bağımlı değişkenin ikili veya sıralı bir değer alması halinde bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Kaya ve Yeşilova, 2011, s. 53). Lojistik regresyon analizi, kullanılan bağımlı değişkenin yapısı uyarınca üçe ayrılmaktadır. Kategorik niteliğe sahip bağımlı değişkenin ikili olduğu durumlarda “binary lojistik regresyon analizi”, ikiden fazla kategori olması durumunda “multinomial lojistik regresyon analizi” ve ikiden fazla

kategorili ve sıralı bir yapının olması durumunda “ordinal lojistik regresyon analizi” kullanılmaktadır. Kullanılan bağımsız değişken sayısı uyarınca da “tek değişkenli lojistik regresyon” veya “çoklu lojistik regresyon” olarak adlandırılmaktadır (Şenel ve Alatl, 2014, s. 36-37).

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni konumunda yer alan zamana bağlı eksik istihdam kategorik bir veridir ve iki muhtemel değerden oluşmaktadır. Böylelikle zamana bağlı eksik istihdamda bulunma olasılığını açıklayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla binary lojistik regresyon analizi yürütülmüştür. Bu analiz aracılığıyla, modele dahil edilen değişkenlerin zamana bağlı eksik istihdam riskine ilişkin değişimi açıklama düzeyleri ölçülebilmektedir. Ayrıca bağımsız değişken gruplarının etkilerinin ayrı ayrı analiz edilmesi imkânına sahip olunmaktadır.

Model 1: Bireysel Değişkenler

Birinci aşamada modele; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve medeni durumdan oluşan bireysel değişkenler dahil edilmiştir. Söz konusu bağımsız değişken grubundan oluşan modelin bir bütün olarak istatistiki açıdan anlamlı ($p < .001$) olduğu görülmektedir. Modelin açıklanabilen değişkenliği (Nagelkerke R^2) %6,6 iken, doğru sınıflandırma oranı %81,5'tir. Böylelikle bireysel değişkenlerin, zamana bağlı eksik istihdam riskini %6,6 düzeyinde açıkladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Modelin istatistiki açıdan anlamlı olması, bağımsız değişkenlerin bulunmadığı bir modele kıyasla daha iyi uyduğuna işaret etmektedir. Öte yandan bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki bir ilişkinin mevcudiyetini göstermektedir. Modelin anlamlı olması sonucunda, bağımlı değişkenin tahmininde bağımsız değişkenlerin katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca doğru sınıflandırma oranının yüksek olması da iyi uyumun göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Güçlü, 2020, s. 188-189).

Tablo 6 incelendiğinde cinsiyet, zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklayan değişkenler arasında yer almaktadır. Bulgular, erkeklerde zamana bağlı eksik istihdam riskinin kadınlara kıyasla yaklaşık 1,6 kat daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bireyin yaşı, zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklayan bir diğer değişkendir. 15-24 yaş grubuna kıyasla eksik istihdam riski; 25-34 yaş grubunda (1,6 kat) ve 35-44 yaş grubunda (1,5 kat) daha yüksektir. Buna karşılık referans grubu olan 15-24 yaş aralığında yer alan bireylerde eksik istihdam riski, 55-64 yaş grubuna kıyasla 1,8 kat ve 65 yaş üzeri gruba kıyasla 5,2 kat daha yüksektir.

Eğitim düzeyi değişkeninde ise alt örneklem grupları incelendiğinde yalnızca önlisans ve lisansüstü mezunlarının anlamlı olduğu ($p < .001$) görülmektedir. Bulgular, bir okul bitirmeyenlerde eksik istihdam riskinin önlisans mezunlarına kıyasla 1,9 kat ve lisansüstü eğitime sahip bireylere kıyasla ise 1,3 kat daha yüksek olduğunu göstermektedir. Son olarak medeni durum, bireyin zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklamaktadır. Boşanmış bireylerin eksik istihdam riskinin, hiç evlenmemiş bireylerden 1,6 kat daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6. Lojistik Regresyon Model 1 (Bireysel Değişkenler)

Bireysel Değişkenler	Bağımlı Değişken: Zamana Bağlı Eksik İstihdam					
	B	S.E.	Wald	Serbestlik Derecesi	Sig. (P)	Olasılık Oranı
(1) Cinsiyet (Ref: Erkek)	-,453	,030	221,477	1	,000	,635
(2) Yaş (Ref: 15-24 Yaş)			953,705	5	,000	
25-34	,492	,060	67,558	1	,000	1,635
35-44	,430	,065	43,941	1	,000	1,537
45-54	,076	,069	1,222	1	,269	1,079
55-64	-,598	,075	62,831	1	,000	,550
65+	-1,654	,106	241,492	1	,000	,191
(3) Eğitim Düzeyi (Ref: Bir Okul Bitirmedir)			143,760	7	,000	
İlkokul	,123	,066	3,456	1	,063	1,131
Ortaokul	,089	,071	1,590	1	,207	1,093
Genel Lise	,074	,075	,983	1	,322	1,077
Mesleki veya Teknik Lise	,130	,076	2,885	1	,089	1,138
Önlisans	-,625	,103	36,533	1	,000	,535
Lisans	,001	,085	,000	1	,994	1,001
Lisansüstü	-,243	,070	12,176	1	,000	,784
(4) Medeni Durum (Ref: Hiç Evlenmedi)			85,871	3	,000	
Evli	-,071	,047	2,319	1	,128	,932
Boşandı	,485	,074	43,470	1	,000	1,624
Eşi Öldü	-,089	,124	,519	1	,471	,915
Sabit	-1,554	,039	1586,293	1	,000	,211
Model Sig.	,000					
-2 Log Likelihood	34741,511					
Chi-square	1568,782					
Doğru Sınıflandırma Oranı	%81,5					
Nagelkerke R^2	%6,6					

Model 2: Sosyal Değişkenler

İkinci aşamada modele sosyal değişkenler (yakınlık, hanehalkı büyüklüğü ve yaşanılan bölge) eklenmiştir. İstatistiki açıdan anlamlı olan ($p < .001$) modelin açıklanabilen değişkenlik düzeyi (Nagelkerke R^2) %14,5'e ve doğru sınıflandırma oranı %81,7'ye yükselmiştir. Dolayısıyla sosyal değişkenlerin, zamana bağlı eksik istihdam riskini %7,9 düzeyinde açıkladığı görülmektedir.

Tablo 7. Lojistik Regresyon Model 2 (Sosyal Değişkenler)

Bireysel Değişkenler	Bağımlı Değişken: Zamana Bağlı Eksik İstihdam					
	B	S.E.	Wald	Serbestlik Derecesi	Sig. (P)	Olasılık Oranı
(1) Cinsiyet (Ref: Erkek)	-,354	,043	69,002	1	,000	,702
(2) Yaş (Ref: 15-24 Yaş)			841,919	5	,000	
25-34	,496	,064	60,442	1	,000	1,643
35-44	,401	,070	33,253	1	,000	1,494
45-54	,022	,074	,087	1	,768	1,022
55-64	-,650	,083	61,995	1	,000	,522
65+	-1,700	,113	224,732	1	,000	,183
(3) Eğitim Düzeyi (Ref: Bir Okul Bitirmeden)			149,499	7	,000	
İlkokul	,082	,069	1,416	1	,234	1,085
Ortaokul	,048	,073	,424	1	,515	1,049
Genel Lise	-,023	,078	,084	1	,772	,978
Mesleki veya Teknik Lise	,016	,080	,039	1	,844	1,016
Önlisans	-,668	,108	38,558	1	,000	,513
Lisans	-,109	,088	1,512	1	,219	,897
Lisansüstü	-,351	,073	22,893	1	,000	,704
(4) Medeni Durum (Ref: Hiç Evlenmedi)			46,788	3	,000	
Evli	-,146	,073	3,935	1	,047	,864
Boşandı	,326	,081	16,170	1	,000	1,386
Eşi Öldü	-,300	,132	5,147	1	,023	,741
Sosyal Değişkenler						
(5) Yakınlık (Ref: Çocuğu)			40,702	2	,000	
Kendisi	,261	,071	13,614	1	,000	1,298
Eşi	-,010	,084	,014	1	,906	,990
(6) Hane Büyüklüğü (Ref: 5+)			7,032	4	,134	
1	,024	,082	,088	1	,767	1,025
2	-,076	,050	2,327	1	,127	,926
3	-,031	,043	,529	1	,467	,969
4	,036	,040	,793	1	,373	1,036
(7) Yaşanılan Bölge (Ref: İstanbul)			1785,644	11	,000	
Batı Marmara	-,101	,075	1,838	1	,175	,904
Ege	-,387	,070	30,477	1	,000	,679
Doğu Marmara	,863	,063	188,805	1	,000	2,370
Batı Anadolu	-,483	,073	43,511	1	,000	,617
Akdeniz	,857	,061	195,698	1	,000	2,356
Orta Anadolu	-1,456	,110	174,767	1	,000	,233
Batı Karadeniz	,139	,069	4,017	1	,045	1,149
Doğu Karadeniz	-,570	,089	40,782	1	,000	,566
Kuzeydoğu Anadolu	-,173	,083	4,361	1	,037	,841
Ortadoğu Anadolu	-,158	,082	3,731	1	,053	,854
Güneydoğu Anadolu	-,313	,083	14,161	1	,000	,731
Sabit	-1,931	,050	1486,943	1	,000	,145
Model Sig.	,000					
-2 Log Likelihood	32765,058					
Chi-square	1976,453					
Doğru Sınıflandırma Oranı	%81,7					
Nagelkerke R^2	%14,5					
Nagelkerke R^2 Değişim Oranı	%7,9					

Tablo 7 incelendiğinde hanehalkı sorumlusu olduğunu beyan eden bireylerin zamana bağlı eksik istihdam riskinin, çocuklarına kıyasla 1,3 kat daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklayan bir diğer değişken yaşanılan bölgedir. Analizler, İstanbul'da ikamet eden bireylerin eksik istihdam riskinin; Ege'ye kıyasla 1,5 kat, Batı Anadolu'ya kıyasla 1,6 kat, Orta Anadolu'ya kıyasla 4,3 kat, Doğu Karadeniz'e kıyasla 1,8 kat, Kuzeydoğu Anadolu'ya kıyasla 1,2 kat ve

Güneydoğu Anadolu'ya kıyasla 1,4 kat daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık zamana bağlı eksik istihdam riski, İstanbul'a kıyasla; Doğu Marmara ve Akdeniz'de 2,4 kat ve Batı Karadeniz'de 1,1 kat daha yüksektir. Buna karşılık yaşanan hanehalkı büyüklüğünün, zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklamadığı tespit edilmiştir.

Model 3: İş Değişkenleri

Son aşamada modele SGK kayıtlılık ve işyeri durumu değişkenleri (iş değişkenleri) dahil edilmiştir. Bir bütün olarak istatistik açıdan anlamlı ($p<.001$) olduğu sonucuna ulaşılan modelin açıklanabilen değişkenlik düzeyi (Nagelkerke R^2) %19,2 düzeyine yükselmiştir. Doğru sınıflandırma oranı ise %80,9'a gerilemiştir. İş değişkenleri, zamana bağlı eksik istihdam riskini %4,7 düzeyinde açıklarken kullanılan tüm değişkenler bir bütün olarak %19,2 düzeyinde açıklama getirmektedir.

Tablo 8'de modele ilişkin sonuçlar yer almaktadır. SGK kayıtlılık, zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklayan önemli bir değişkendir. Nitekim kayıt dışı çalışan bireylerde eksik istihdamda bulunma riski 1,9 kat daha yüksektir. Nihayet işyeri durumu, zamana bağlı eksik istihdam riskini açıklamaktadır. Evde çalıştığını beyan eden bireylerde eksik istihdam riski, tarla ve bahçede çalışanlara kıyasla 1,9 kat daha yüksektir. Buna karşılık seyyar veya sabit olmayan işyerinde çalışanların eksik istihdam riskinin (1,5 kat), evde çalışanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8. Lojistik Regresyon Model 3 (İş Değişkenleri)

Bireysel Değişkenler	Bağımlı Değişken: Zamana Bağlı Eksik İstihdam					
	B	S.E.	Wald	Serbestlik Derecesi	Sig. (P)	Olasılık Oranı
(1) Cinsiyet (Ref: Erkek)	-,373	,052	52,219	1	,000	,689
(2) Yaş (Ref: 15-24 Yaş)			760,273	5	,000	
25-34	,413	,070	34,931	1	,000	1,512
35-44	,314	,077	16,741	1	,000	1,368
45-54	-,103	,082	1,591	1	,207	,902
55-64	-,818	,091	81,338	1	,000	,441
65+	-1,817	,121	226,768	1	,000	,163
(3) Eğitim Düzeyi (Ref: Bir Okul Bitirmede)			21,564	7	,003	
İlkokul	,249	,072	12,113	1	,001	1,283
Ortaokul	,247	,076	10,531	1	,001	1,280
Genel Lise	,200	,082	5,958	1	,015	1,221
Mesleki veya Teknik Lise	,276	,085	10,649	1	,001	1,318
Önlisans	-,026	,155	,028	1	,867	,974
Lisans	,361	,099	13,234	1	,000	1,435
Lisansüstü	,281	,088	10,218	1	,001	1,325
(4) Medeni Durum (Ref: Hiç Evlenmedi)			16,084	3	,001	
Evli	-,035	,082	,180	1	,671	,966
Boşandı	,209	,092	5,130	1	,024	1,233
Eşi Öldü	-,294	,142	4,269	1	,039	,745
Sosyal Değişkenler						
(5) Yakınlık (Ref: Çocuğu)			46,109	2	,000	
Kendisi	,284	,078	13,256	1	,000	1,329
Eşi	-,055	,094	,341	1	,559	,946
(6) Hane Büyüklüğü (Ref: 5+)			4,379	4	,357	
Bir Kişi	,120	,093	1,669	1	,196	1,128
İki Kişi	,008	,055	,023	1	,880	1,008
Üç Kişi	,032	,047	,457	1	,499	1,032
Dört Kişi	,073	,044	2,713	1	,100	1,075
(7) Yaşanılan Bölge (Ref: İstanbul)			1411,431	11	,000	
Batı Marmara	-,016	,082	,040	1	,841	,984
Ege	-,316	,077	16,961	1	,000	,729
Doğu Marmara	,976	,068	203,896	1	,000	2,654
Batı Anadolu	-,386	,080	23,267	1	,000	,680
Akdeniz	1,009	,067	223,857	1	,000	2,744
Orta Anadolu	-1,166	,119	95,664	1	,000	,312
Batı Karadeniz	,348	,077	20,348	1	,000	1,416
Doğu Karadeniz	-,303	,097	9,752	1	,002	,738
Kuzeydoğu Anadolu	,123	,093	1,725	1	,189	1,131
Ortadoğu Anadolu	,081	,091	,798	1	,372	1,084
Güneydoğu Anadolu	-,191	,098	3,814	1	,051	,826
İş Değişkenleri						
Kayıtlılık (Ref: Hayır)	-,615	,039	250,342	1	,000	,540
İşyeri Durumu (Ref: Evde)			418,925	4	,000	
Tarla, Bahçe	-,662	,064	105,523	1	,000	,516
Sabit İşyeri	-,115	,061	3,531	1	,060	,892
Pazar Yeri	,157	,144	1,179	1	,278	1,170
Seyyar veya Sabit Olmayan İşyeri	,396	,069	33,082	1	,000	1,486
Sabit	-1,441	,063	524,497	1	,000	,237
Model Sig.	,000					
-2 Log Likelihood	26242,171					
Chi-square	720,300					
Doğru Sınıflandırma Oranı	%80,9					
Nagelkerke R^2	%19,2					
Nagelkerke R^2 Değişim Oranı	%4,7					

Sonuç

Araştırma kapsamında edinilen ilk sonuçlar literatür taramasına aittir. Literatür incelendiğinde, zamana bağlı eksik istihdam ile ilişkisi sınanan değişkenlerin; bireysel, sosyal, işle ilgili değişkenler ve makroekonomik değişkenler olarak sınıflandırılabilirliği görülmektedir. Bu kapsamda bireysel ve sosyal değişkenler arasında; cinsiyet, eğitim seviyesi, yaş, yaşanılan bölge, medeni durum, kent-kır ayrımı, göçmenlik durumu, hanehalkı sorumluluğu, etnisite, hanede bulunan çocuk sayısı ve hanehalkı büyüklüğü bulunmaktadır. İşyeri büyüklüğü, kayıtlılık durumu, çalışılan sektör, işteki durum, meslek, evden çalışma, geçmiş işsizlik süresi ve vasıf düzeyi ise iş ile ilgili değişkenler arasında yer almaktadır. Son olarak literatürde incelenen makroekonomik değişkenler arasında; asgari ücret, işsizlik oranı, gayri safi yurt içi hasıladaki değişim, işgücüne katılma oranı, kayıtlı istihdam oranı ve reel ücret endeksleri mevcuttur.

Araştırmanın ampirik bölümünde yürütülen analizler sonucunda edinilen bulguları özetlemek mümkündür. Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testi sonuçları uyarınca araştırmada kullanılan tüm bağımsız değişkenlerin zamana bağlı eksik istihdam riski açısından istatistiki olarak anlamlı farklılıklara yol açtığı görülmektedir. Bireysel (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve medeni durum), sosyal (yakınlık, hanehalkı büyüklüğü ve yaşanılan bölge) ve iş değişkenleri (SGK kayıtlılık ve işyeri durumu) çoğu alt örneklem grupları arasında farklılaşmaya neden olmaktadır. İkili karşılaştırmalar gerçekleştirildiğinde, birtakım alt örneklem grupları arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir.

Lojistik regresyon analizine ait bulgular şu şekilde özetlenebilir. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, yakınlık, yaşanılan bölge, SGK kayıtlılık ve işyeri durumu değişkenlerinin zamana bağlı eksik istihdam riskini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık içinde yaşanılan hane büyüklüğünün zamana bağlı eksik istihdam riskinin yordayıcısı olmadığı görülmüştür. Sonuçlar; Senkrua (2019, s. 239), Kler ve ark. (2017, s. 3) ve Pratomo'nun (2015, s. 530) erkeklerin eksik istihdamda bulunma olasılığının daha yüksek olduğu yönündeki bulgularıyla örtüşmektedir. Buna karşılık kadınların eksik istihdam riskinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan Dikmen (2021, s. 220), Kanwal ve ark. (2020, s. 77), Acun (2013, s. 94) ve Niyimbanira (2016, s. 128) ile cinsiyetin anlamlı bir etkisi bulunmadığını tespit eden Susanlı (2017, s. 171), Domfe ve ark. (2013, s. 44), Taşçı (2006, s. 314) ve Popova ve ark.'nın (2003, s. 51) bulgularıyla çelişmektedir.

Öte yandan yaş ile zamana bağlı eksik istihdam riski arasında ters U ilişkisi olduğu yönündeki sonuçlar, Acun (2013, s. 93) ve Taşçı'nın (2006, s. 314) bulgularıyla paralellik arz etmektedir. Yaşın anlamlı bir değişken olmadığı sonucuna ulaşan Susanlı (2017, s. 171) ve Domfe ve ark.'nın (2013, s. 44) bulgularıyla ise örtüşmemektedir. Araştırmada, bir okul bitirmeyenlere kıyasla önlisans ve lisansüstü mezunlarının zamana bağlı eksik istihdam risklerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç; Dikmen (2021, s. 220), Senkrua (2019, s. 239), Taşçı (2006, s. 314) ve Popova ve ark.'nın (2003, s. 42) eğitim düzeyi arttıkça eksik istihdam riskinin azaldığı yönündeki bulgularıyla aynı doğrultudadır. Buna karşılık, eğitim arttıkça eksik istihdam riskinin yükseldiği sonucuna ulaşan Görmüş (2019, s. 87) ve Acun'un (2013, s. 93) sonuçları ile ayrılmaktadır. Ayrıca sonuçlar, Akdeniz bölgesinde yaşayanların zamana bağlı eksik istihdam risklerinin daha yüksek olduğunu saptayan Görmüş (2019, s. 87) ve Taşçı'nın (2006, s. 314) bulgularıyla benzerdir. Hanehalkı sorumlularının eksik istihdam riskinin daha yüksek olduğu yönündeki tespitler ise Senkrua'nın (2019, s. 239) bulgularıyla uyumlu iken Kanwal ve ark.'nın (2020, s. 77) bulgularıyla çelişmektedir. Son olarak, kayıt dışı çalışanlarda zamana bağlı eksik istihdam riskinin yüksek olması, literatürdeki bulgular ile aynı yöndedir (Dikmen, 2021, s. 220; Görmüş, 2019, s. 87).

TÜİK tarafından yürütülen anketlerin mikro verilerinin kullanılması, araştırmada çeşitli kısıtlılıklar ortaya çıkarmaktadır. Nitekim katılımcılara yöneltilen sorularda yer alan seçeneklere ekleme yapılamamakta veya bazı değişkenleri ölçmek için soru eklenememektedir. Gelecek araştırmalarda, zamana bağlı eksik istihdamda olma durumu; içinde yaşanılan hanehalkı tipi (tek ebeveynli aile vb.), kıdem, ek iş ararken kullanılan kanallar ve işyerinde sendikal örgütlenme durumu açısından da incelenebilir. Zamana bağlı eksik istihdamın mevcut işgücü potansiyelinden faydalanılamaması nedeniyle önemli bir etkinlik kaybına karşılık geldiği dikkate alındığında, söz konusu soruna karşı politika önerisi geliştirilmesi ihtiyacı önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda yürütülecek politikalarda belirlenecek hedef grupların; bu araştırmada ulaşılan ve literatürde mevcut olan bulgular dikkate alınarak saptanması, politikaların başarı şansını yükseltebilir ve kaynakların etkin kullanımına katkı sağlayabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: B.C., O.Y. Veri toplama: O.Y., B.C Veri Analizi/Yorumlama: O.Y., B.C. Yazı Taslağı: B.C., O.Y. İçeriğin Eleştirel İncelemesi: O.Y., B.C. Son Onay ve Sorumluluk: B.C., O.Y

Peer-review Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support The authors declared that this study has received no financial support.

Author Contributions: Conception/Design of study: B.C., O.Y.; Data Acquisition: O.Y., B.C; Data Analysis/Interpretation: O.Y., B.C.; Drafting Manuscript: B.C., O.Y.; Critical Revision of Manuscript: O.Y., B.C.; Final Approval and Accountability: B.C., O.Y

Yazarların ORCID ID'leri / ORCID IDs of the authors

Onur YAVAŞ 0000-0003-3856-7064

Bilal COŞAN 0000-0002-8023-1129

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Acun, S. (2013). *Ekonomik kriz ve eksik istihdam ilişkisi: Türkiye örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Acun, S., ve Güneş, B. (2014). Türkiye'de 2008 krizinin eksik istihdama etkileri. *Ekonomik Yaklaşım*, 25(90), 49-69.
- Allan, B. A., Rolniak, J. R., & Bouchard, L. (2020). Underemployment and well-being: Exploring the dark side of meaningful work. *Journal of Career Development*, 47(1), 111-125.
- Biçerli, M.K. (2016). *Çalışma ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Borowczyk-Martins, D., & Lalé, E. (2016). *How bad is involuntary part-time work?*. IZA DP No. 9775.
- Caceres, L. R. & Caceres, S. A. (2015). Underemployment in Latinamerica. *The Journal of Developing Areas*, 49(3), 293-322.
- Dikmen, F. H. (2021). Türkiye'de genç yetişkinlerde zamana bağlı eksik istihdamın özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(2), 211-222.
- Domfe, G., Osei, R. D. & Ackah, C. (2013). Determinants of types of underemployment in the MIDA intervention zones of Ghana. *Developing Country Studies*, 3(12), 33-47.
- Dooley, D., Prause, J., & Ham-Rowbottom, K. A. (2000). Underemployment and depression: longitudinal relationships. *Journal of health and social behavior*, 41(4), 421-436.
- Emeç, H., Üçdoğruk Birecikli, Ş., & Kümbül Güler, B. (2020). Türkiye'de gençlerde eksik istihdamın analizi. *Journal of Management & Labor/Yönetim ve Çalışma Dergisi*, 4(2), 137-152.
- Eymen, U. E. (2007). *SPSS 15.0 veri analizi yöntemleri*. İstatistik Merkezi.
- Friedland, D. S., & Price, R. H. (2003). Underemployment: Consequences for the health and well-being of workers. *American journal of community psychology*, 32, 33-45.
- Görmüş, A. (2019). Türkiye'de zamana bağlı eksik istihdamın karakteristiği: Hanehalkı işgücü anketlerinden bulgular. *Sosyoekonomi*, 27(40), 67-90.
- Güçlü, İ. (2020). *Sosyal bilimlerde nicel veri analizi: Örneklerle SPSS uygulamaları ve yorumlaması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güriş, S., Çağlayan Akay, E. ve Güriş, B. (2017). *EViews ile temel ekonometri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Heyes, J., & Tomlinson, M. (2021). Underemployment and well-being in Europe. *Human Relations*, 74(8), 1240-1266.
- ILO. (1998). The Measurement of Underemployment, Sixteenth International Conference of Labour Statisticians, Geneva, http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1998/98B09_207_engl.pdf, 01.07.2024.
- İşığışık, Ö. (2018). *İstihdam ve işsizlik*. Bursa: Dora Dağıtım.
- Kanwal, W., Ahmad, H. R., Hafëez, H. A. & Qamri, G. M. (2020). Determinants of voluntary and involuntary underemployment in Pakistan. *Empirical Economic Review*, 3(1), 57-82.
- Kaya, Y. ve Yeşilova, A. (2011). İki Durumlu Karışımli Lojistik Regresyona İlişkin Bir Uygulama. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 4(3), 53-58.
- Kler, P., Potia, A. H. & Shankar, S. (2017). Underemployment in Australia: A panel investigation. *Applied Economics Letters*, 0, 1-5.
- Kumaş, H. ve Çağlar, A. (2011). Türkiye'de kadın eksik istihdamını belirleyen faktörler: TÜİK 2009 hanehalkı işgücü anketi ham verileri ile cinsiyete dayalı bir karşılaştırma. *Çalışma ve Toplum*, 2(29), 249-289.
- Kutlar, A. (2012). *Ekonometriye giriş*. Ankara: Nobel.
- Küçükali, A., ve Özmen, K. (2019). İş ve meslek danışmanlarının çalışma hayatında karşılaştıkları problemler ve eksik istihdam sorunu: Muş, Bitlis, Van ve Hakkâri örneği. *İş ve Hayat*, 5(10), 136-158.

- Maynard, D. C., Joseph, T. A., & Maynard, A. M. (2006). Underemployment, job attitudes, and turnover intentions. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 27(4), 509-536.
- Niyimbanira, F. (2016). Characterisation of time-related underemployment in a South African municipality: A case of Bushbuckridge, Mpumalanga Province. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 8(1), 116-132.
- Popova, J., Rastrigina, O. & Trapeznikova, I. (2003). Part-time employment and underemployment in the Latvian labour market. *Baltic Journal of Economics*, 3(2), 42-58.
- Pratomo, D. S. (2015). The analysis of underemployment in Indonesia: Determinants and its implication. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 211, 528-532.
- Senkrua, A. (2019). Status and contributing factors of underemployment in Thailand. *International Journal of Business, Economics and Law*, 20(5), 229-241.
- Serper, Ö. (2014). *Uygulamalı istatistik*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Sevüktekin, M. (2013). Teori ve uygulamalar: Ekonometriye giriş. Bursa: Dora.
- Sugiyarto, G. (2007). *Measuring underemployment: Establishing the cut-off point* (No. 92). ERD Working Paper Series.
- Susanlı, Z. B. (2017). Underemployment in the Turkish labor market. *Sosyoekonomi*, 25(33), 157-173.
- Şenel, S. ve Alatlı, B. (2014). Lojistik Regresyon Analizinin Kullanıldığı Makaleler Üzerine Bir İnceleme. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(1), 35-52.
- Tarı, R. (2014). *Ekonometri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Taşçı, H. M. (2006). Recent trends in underemployment and determinants of underemployment in Turkey. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 11(1), 299-319.
- TÜİK (2024a). Temmuz 2, 2024 tarihinde TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Mart-2024-53510#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BC%C3%BC%202024%20y%C4%B1%C4%B1%20Mart%20ay%C4%B1nda,kad%C4%B1larda%20%36%2C9%20oldu> adresinden alındı
- TÜİK (2024b). Temmuz 3, 2024 tarihinde TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1> adresinden alındı.
- Ünal, H. ve Gonülaçan, A. (2019). Türkiye’de Eksik İstihdam Edilenlerin Ortak Özelliklerinin Belirlenmesi: Lojistik Regresyon Analizi. *Maliye Dergisi*, 0(176), 128 - 139.
- Wilkins, R. (2007). The consequences of underemployment for the underemployed. *Journal of Industrial Relations*, 49(2), 247-275.
- Wilkins, R., & Wooden, M. (2011). Economic approaches to studying underemployment. D.C. Maynard & D.C Feldman (Ed). *Underemployment: Psychological, economic, and social challenges* içinde (s. 13-34), Springer.

Atıf Biçimi / How Cite This Article

Yavas, O., & Cosan, B. (2024). Bizim neyimiz eksik? zamana bağlı eksik istihdama yönelik nicel bir analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 87, 126-141. <https://doi.org/10.26650/jspc.2024.87.1535524>